

De **Woutertje Pieterse Prijs** in de klas
Tips om de mooiste boeken uit 2021 in te zetten

LESTIPS voor de **ONDERBOUW** van het **VOORTGEZET ONDERWIJS**

De Woutertje Pieterse Prijs bekroont de mooiste boeken die het afgelopen jaar zijn verschenen. Er zijn zes boeken genomineerd, die geschikt zijn voor kinderen vanaf 9, 12 en 15 jaar.

Om leraren te inspireren aan de slag te gaan met actuele én goede kinder- en jeugdboeken, bieden wij lestips bij de genomineerde boeken uit 2021 aan. Dit jaar voor de bovenbouw van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs.

Voor wie zijn deze lestips?

Deze lessuggesties richten zich op het boek *Schaduw van Toet* van Lida Dijkstra en Djenné Fila (Uitgeverij Luitingh-Sijthoff), een boek dat geschikt is voor jongeren vanaf 12 jaar. Deze lestips zijn bedoeld voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs.

Schaduw van Toet van Lida Dijkstra en Djenné Fila

Amany is de derde dochter van Achnaton, de farao van het Oude Egypte. Tijdens zijn bewind verbant hij alle goden en kiest hij voor één god: de zonnegod Aton. Hij maakt zich niet geliefd hierdoor en komt met vele bedreigingen in aanraking. Amany ziet dat gebeuren en als haar halfbroertje Toetanchaton (roepnaam Toet) wordt geboren, neemt ze zich voor hem altijd te beschermen. Als de moeder van Toet en de oudere zussen van Amany (die ook met hun vader Achnaton getrouwd zijn), door allerlei onheil overlijden, moet Amany trouwen met de farao. Ze eist daarvoor dat ze leert lezen en schrijven. Daarmee doet ze veel kennis op, die ze op Toet overbrengt. Ze vertelt hem verhalen en leert hem veel over gebruiken en gewoonten. Als Toet negen jaar is, overlijdt Achnaton en wordt Toet de nieuwe farao. Hoewel Amany zijn halfzus is, trouwt ze nu met Toet. Hij is tien jaar lang farao. Samen met Amany brengt hij de goden weer terug en hij verandert zijn naam in Toetanchamon. Hij sterft op negentienjarige leeftijd aan een steek van een malariamug. Daarna ontstaat er weer een nieuwe machtsstrijd in het Oude Egypte.

Kenmerken

- Geschiedenis: het Oude Egypte
- rol van vrouwen
- macht

Uit het juryrapport

Schaduw van Toet brengt het Oude Egypte tot leven in een wervelend verhaal, waarin de bikkeldharde strijd om macht in het land van de Nijl in een meeslepende stijl wordt neergezet, vanuit het vrouwelijke perspectief van de zus van de beroemde Toetanchamon. De illustraties van Djenné Fila en de liefdevolle vormgeving maken het boek tot een triomf van vertelkunst. Een boek dat iedereen die van spannende verhalen en geschiedenissen houdt om de vinger windt.

Werken aan verhaalbegrip en het ontwikkelen van literaire competentie

Cross-over poëzie en fictie

De vorm waarin *Schaduw van Toet* is geschreven doet denken aan poëzie. De bladspiegel is ruim van opzet en de tekst staat in één kolom in het midden van de pagina. Zinnen lopen door over verschillende regels (enjambement¹). Je zou kunnen zeggen dat er gespeeld wordt met de conventies van poëzie binnen de fictie of andersom. Hierdoor lijkt *Schaduw van Toet* een cross-over tussen poëzie en fictie. Het leest makkelijk en maakt literatuur toegankelijk voor jongeren.

Creatief schrijven

Lezen en schrijven versterken elkaar. Als creatieve schrijfpoddrachten verbonden worden aan wat gelezen is, krijgt het lezen meer betekenis en diepgang. Leerlingen gaan op een andere manier nadenken over het verhaal. Bovendien boort het schrijven hun eigen creativiteit en betrokkenheid aan. Zo maak je het lezen van literatuur interessanter voor jongeren en stimuleer je leesmotivatie.

¹ Zie *Algemeen letterkundig lexicon*

https://www.dbnl.org/tekst/dela012alge01_01/dela012alge01_01_02206.php

Alleenheerser I Verwerking 1 [fragment p. 9-46]

Spoken word (groepswerk)

In Deel I maken we kennis met farao Amenhotep IV die alle goden afzweert en kiest voor maar één god: Aton. Hij verandert zijn naam in Achnaton, wat *de ziel van Aton* betekent.

Voordragen

Het verhaal is geschreven in een smalle kolom met zinnen die zijn opgeknipt, zodat het als poëzie leest. En poëzie kan zich laten voordragen als *spoken word*.

Kijk voor een voorbeeld van *spoken word* bijvoorbeeld naar het volgende filmje op Youtube:

<https://youtu.be/f9JvSxwXw8c>

Lees het eerste hoofdstuk *Schrijven is best moeilijk* voor. Probeer het in het ritme van de regels voor te dragen, als *spoken word*. Hierdoor komen de leerlingen in de ritmiek van het verhaal.

Groepjes

Verdeel daarna de klas in 4 groepen en verdeel de overige hoofdstukken van Deel I over de groepjes. Het ene hoofdstuk heeft meer tekst dan het andere, dus daar kun je de groepsgrootte op afstemmen of de groepen indelen naar leeservaring:

- *Wij schaffen de goden af* - 7 pagina's
- *De stad van leem en goud* - 9 pagina's
- *Een ongeluk is het best* - 8 pagina's
- *Pech* - 2 pagina's

Elk groepje leest het eigen hoofdstuk en gaat oefenen met voordragen op de wijze van *spoken word*. Elke regel krijgt aandacht en in de tekst worden accenten gelegd. De leerlingen verdelen de tekst onder elkaar. Wie draagt wat voor? Kunnen ze de tekst op een natuurlijke manier onderling verdelen? Bijvoorbeeld wanneer er een dialoog plaatsvindt of een overgang is naar een ander stukje. Laat de leerlingen goed samen oefenen.

Voordracht

De volgende les dragen de groepjes hun hoofdstuk voor, in de volgorde van het verhaal.

Een schaduw I Verwerking 2 [fragment p. 50-115]

Creatief schrijven (klassikaal - individueel)

In Deel II wordt Toet geboren en treedt Amany op als beschermer van Toet.

Voorlezen of zelf lezen

Laat de leerlingen zelf Deel II lezen of lees het in etappes voor.

Associëren

Ga daarna met de klas brainstormen over de betekenis van schaduw:

- Wat is een schaduw?
- Hoe ziet een schaduw eruit?
- Wat betekent het om in iemands schaduw te staan?

- Wat betekent het om bang te zijn voor je eigen schaduw?
- Wat betekent 'geen licht zonder schaduw'?
- Wat betekent het om iemands schaduw te zijn?
- Wat betekent het om iemand in de schaduw te stellen?
- Wat is de relatie tussen schaduwen en beschermen?
- Wat houdt de belofte van Amany in als *Schaduw van Toet*?

Schrijf alle inbreng op het bord op.

Naamdicht of vormgedicht

Laat de leerlingen vervolgens een gedicht maken over schaduwen. Ze gebruiken de woorden die op het bord staan als inspiratiebron. Kies uit onderstaande opties of laat de leerlingen zelf kiezen:

Naamdicht (acrostichon)

Ze schrijven een naam op van boven naar beneden: dat kan een personage uit het boek zijn of hun eigen naam. Vervolgens is elke letter het begin van de regel. Laat ze zo regels bedenken en het naamdicht vullen.

Vormgedicht

Laat de leerlingen een vorm van een schaduw tekenen met potlood. Binnen de lijnen maken ze een gedicht. Na het schrijven, gummen ze de potloodlijn uit.

Bij beide vormen geldt dat de zinnen of regels mogen rijmen op elkaar, maar dat hoeft niet. Ook kunnen ze doorlopen over verschillende regels, fungeren als afgeronde zinnen met hoofdletter en punt, of zelfs uit een enkel woord bestaan. De keuze is aan hen. Wat klinkt goed? Wat spreekt ze aan? Wat past?

Na het schrijven lezen ze het door en kijken ze of het lekker leest. Ze vullen eventueel nog aan.

Wie zou zijn/haar gedicht hardop willen voordragen?

De familiebanden | Verwerking 3 [fragment p. 118-188]

Begrijpend lezen en stamboom tekenen (in duo's)

In Deel III wordt Toet op 9-jarige leeftijd de nieuwe farao. Hij krijgt drie regenten die hem bijstaan bij het regeren: zijn opa Eje, zijn stiefmoeder Nefertiti en de legercommandant Horemheb. Maar hij moet ook een vrouw hebben, zodat hij zich kan voortplanten. Zijn halfzus Amany trouwt met hem.

In Deel IV is Toet overleden en kiest Amany haar eigen weg.

Voorlezen

Lees de hoofdstukken *Hij die kronen draagt / Hopla, daar zijn de goden weer* en *Trouwen met je beste vriend* (p. 118-138) voor.

Familiebanden

Vraag je hardop denkend af hoe het zit met de familiebanden in het Oude Egypte. Wie trouwt met wie? Laat de leerlingen zelf het stukje *Ken je familie* op p. 134 lezen. Kunnen ze dit schematisch tekenen? Laat ze de tekst in duo's uitpluizen en er een stamboom van maken. Deze kunnen ze op hun eigen manier ontwerpen.

Vergelijken

Als alle duo's een vorm hebben gevonden om de tekst schematisch weer te geven, laat je de illustratie van het voorste schutblad zien, waar de stamboom van Toet en Amany op staat afgebeeld. Welke elementen komen overeen met hun eigen tekening? Welke elementen zijn anders? Hebben zij nieuwe elementen toegevoegd? Laat ze dit per duo analyseren.

Afronding

Laat de leerlingen de rest van het boek uitlezen of lees het zelf (in etappes) voor. Nadat het boek uit is, kun je een klassengesprek houden. Wat vonden de leerlingen bijzonder aan dit verhaal? Wat is ze het meest bijgebleven? Waarover zouden ze nog meer willen weten?

Meer lezen

Meer boeken lezen die zich afspelen aan het hof in de Oudheid:

- *Koningskind* (2020) van Selma Noort, Uitgeverij Leopold.
- *De ring van koning Salomo* (2016) van Lida Dijkstra, Uitgeverij Luitingh-Sijthoff.
- *Het beest met de kracht van tien paarden* (2019) van Lida Dijkstra, Uitgeverij Luitingh-Sijthoff.

Meer lessuggesties

Bij het fragment van p. 50-62 van *Schaduw van Toet* [<https://leesstuk.nl/download/507>] zijn door LEES met LOES lessuggesties gemaakt voor het vmbo die gepubliceerd staan in *DraaiSTUK!*. Deze zijn te vinden op: <https://leesstuk.nl/download/488/>

Bronnen

- *De Grote Vriendelijke Podcast met Lida Dijkstra* (Afl. 53), 2021.
<https://www.podbean.com/ew/pb-h56dk-10fbcda>
- *Lezen en schrijven combineren op de middelbare school* (Kwestie van lezen; dl. 14), Stichting Lezen, 2017.
<https://www.lezen.nl/wp-content/uploads/2021/01/kwestie20van20lezen2014.pdf>

Deze lestips zijn ontwikkeld door Loes Reichenfeld (LEES met LOES) in opdracht van de Stichting Woutertje Pieterse Prijs. Ze worden aangeboden dankzij de steun van de Brook Foundation en De Versterking.

www.woutertjepieterseprijs.nl

www.leesmetloes.nl

© Stichting Woutertje Pieterse Prijs en LEES met LOES, 2022